

﴿وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً﴾

التَّرْتِيلُ تَجْوِيدُ الْحُرُوفِ وَحِفْظُ الْوُقُوفِ

روان خوانی

تجوید و ترتیل

«با تجدیدنظر و اضافات»

شیخ علی حبیبی - محمدرضا شهبازی

شرکت چاپ و نشر بین الملل

سردنامه	حبیبی، علی، ۱۳۳۷ -
عنوان و نام پدیدآور	روایتخوانی و تجوید قرآن کریم (با تجدید نظر و اضافات) / علی حبیبی، محمدرضا شهیدی
مشخصات نشر	تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری	۲۴۰ ص.
شابک	978-964-304-388-9
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	قرآن -- قرأت -- راهنمای آموزشی
موضوع	قرآن -- تجوید -- راهنمای آموزشی
شناسه افزوده	شهیدی، محمدرضا، ۱۳۳۷ -
شناسه افزوده	سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل
روابط پنداری	۱۳۸۹ الف ۲۴۳۹ ح ۷۲/۵/ BP
رده بندی دیویی	۲۹۷/۵۱۰-۷
شماره کتابشناسی ملی	۲۱۱۱۷۶۴

شرکت چاپ و نشر بین المللی

نام کتاب: روایتخوانی و تجوید قرآن کریم (با
تجدید نظر و اضافات)

مولف: شیخ علی حبیبی - محمدرضا شهیدی

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۱

لیتوگرافی: آوان

چاپ و صحافی: پژوهاک اندیشه

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۸۰۰۰ ریال

طرح جلد: مرتضی امین

مسئول تولید: شریف شایسته

شابک: ۹-۳۸۸-۳۰۴-۹۶۴-۹۷۸

دفتر مرکزی:

تهران: میدان استقلال

سعدی جنوبی - پلاک ۲ - طبقه

سوم

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۲۲۹۵۹

نمابر: ۰۲-۳۳۱۱۸۶۰۲

فروشگاه مرکزی:

میدان فلسطین - ضلع شمال

شرق، پلاک ۵

تلفن: ۰۲۱-۸۸۲۳۱۹۸۰

نمابر: ۰۲۸۲۳۰۳۸۹۰

E-mail:

Intipub@inttpub.ir

www.inttpub.ir

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، اقتباس در گیومه در مستندنویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

مقدمه حضرت آیت الله معرفت رحمته الله علیه	۷
پیشگفتار	۹
بخش اول: روان خوانی قرآن کریم	
درس اول: الفبای زبان عرب و حروف مقطعه در قرآن کریم	۱۹
علامت‌های قرآن کریم	۲۳
درس دوم: صداهای کوتاه (حرکات)	۲۴
درس سوم: صداهای کشیده (حروف مدّی) «۱»	۲۹
درس چهارم: صداهای کشیده (حروف مدّی) «۲»	۳۳
درس پنجم: سکون	۳۷
درس ششم: تشدید	۴۱
درس هفتم: مدّ	۴۵
درس هشتم: تنوین	۴۹
درس نهم: حروف ناخوانا «۱»	۵۳
درس دهم: حروف ناخوانا «۲»	۵۹
درس یازدهم: حروفی که نوشته نشده ولی باید خوانده شوند	۶۵
درس دوازدهم: رفع التقاء ساکنین	۷۱
درس سیزدهم: وقف	۷۷
پرسش‌های چهارگزینه‌ای روان خوانی قرآن کریم	۸۳

بخش دوم: تجوید قرآن کریم

۹۳	درس اول: قرائت و تجوید قرآن کریم
۹۹	درس دوم: آشنایی با مخارج حروف «۱»
۱۰۵	درس سوم: آشنایی با مخارج حروف «۲»
۱۱۳	درس چهارم: آشنایی با صفات حروف «۱»
۱۲۱	درس پنجم: آشنایی با صفات حروف «۲»
۱۲۹	درس ششم: تمایز حروف «۱»
۱۳۵	درس هفتم: تمایز حروف «۲»
۱۴۰	درس هشتم: تمایز حروف «۳»
۱۴۵	درس نهم: تفخیم و ترقیق «۱»
۱۵۰	درس دهم: تفخیم و ترقیق «۲»
۱۵۵	درس یازدهم: ادغام
۱۶۱	درس دوازدهم: احکام میم ساکن
۱۶۵	درس سیزدهم: احکام نون ساکن و تنوین «۱»
۱۷۱	درس چهاردهم: احکام نون ساکن و تنوین «۲»
۱۷۷	درس پانزدهم: جمع بندی موارد غُنه
۱۸۱	درس شانزدهم: مدّ و قصر «۱»
۱۸۹	درس هفدهم: مدّ و قصر «۲»
	بخش سوم: وقف و ابتداء
۱۹۷	درس اول: وقف و ابتداء
۲۰۳	درس دوم: انتخاب محل مناسب برای وقف نمودن
۲۱۳	درس سوم: «اقسام وقف» بر اساس تقسیم بندی «سجاوندی»
۲۱۹	درس چهارم: رموز سجاوندی
۲۲۵	درس پنجم: خاتمه
۲۳۱	پرسش های چهارگزینه ای تجوید قرآن کریم

مقدمه حضرت آیت الله معرفت صاحب کتاب التمهید فی علوم القرآن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى، مُحَمَّدٌ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ.

قرآن، یگانه کتاب آسمانی است که علاوه بر این که تشریع احکام و تکالیف وارده در شریعت را بیان می‌دارد، معجزه خالده و جاوید اسلام را نیز تشکیل می‌دهد. لذا یگانه کتابی است که هر دو سِمَت را دارا می‌باشد و دارای این امتیاز بزرگ است.

و نیز این کتاب آسمانی، دارای دو جنبه عمومی و خصوصی است، از طرفی با مردم سخن گفته و با زبان آنان به گفتگو نهشته و از طرفی دیگر، با خواص سخن آغاز کرده است. هم توده مردم از آن بهره‌مند می‌گردند و هم خواص از آن استفاده‌های شایان می‌برند.

این از ویژگی‌های قرآن است که در همه جوانب و تمامی سطوح، سخن رانده و همگان را جواب گفته است.

از این رو، قرائت و تلاوت قرآن، برای همه فرض و حتم است تا هم از محتوای بلند آن آگاه گردند و هم از ترنم قرائت آن لذت ببرند. و در نهایت، اعجاز معنوی و لفظی آن، هر دو آشکار گردد.

البته این روشن شدن‌ها در صورتی است که قرآن، به طور صحیحی تلاوت شود و قاریان قرآن، با سلامت و روانی، آن را بخوانند و قرائت نمایند، که در این خصوص تحقیقاتی انجام شده و از دیر زمان، قواعد و اصولی برای روان‌خوانی

(صحیح خوانی) قرآن فراهم گردیده که آن را اصطلاحاً علم «تجوید القرآن» گویند، یعنی: خوب و زیبا تلاوت کردن قرآن، که در سایه این علم شریف، فراهم است. دانایان و پژوهشگران در این زمینه، بسیار کوشیده‌اند و آثار گران‌بهایی از خود باقی گذاشته‌اند و هنوز ادامه دارد و پیوسته در این راستا کوشا می‌باشند. از جمله کسانی که در این راه زحمت فراوان کشیده‌اند و راه را برای قاریان هموار کرده‌اند، فضلالی ارجمند و مُحَقِّق و دانش‌پرور، آقایان: علی حبیبی و مُحَمَّد رضا شهیدی می‌باشند که اثر گران‌بهایی در این زمینه فراهم کرده‌اند و به شایستگی قابل عرضه و نشر می‌باشند. امید است مورد عنایت پژوهشگران و مُحَقِّقان قرار گیرد و در ترفیع این گونه‌الرها بکوشند. خداوند امثال این زحمت‌کشان را علم و دانش را توفیق بیشتر عنایت فرماید. ان شاء الله تعالی.

قم - مُحَمَّد هادی معرفت

۷۳/۸/۲۲

پیش‌گفتار مؤلف

قال رسول الله ﷺ: «مَا مِنْ مُؤْمِنٍ ذَكَرَ أَوْ أُنْشِيَ، حُرٍّ أَوْ مَمْلُوكٍ إِلَّا وَ اللَّهِ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاجِبٌ أَنْ يَتَعَلَّمَ مِنَ الْقُرْآنِ وَ يَتَفَقَّهُ فِيهِ»^۱.

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «هیچ زن و مرد مؤمنی نیست، آزاده و برده، مگر این که خداوند بر او حَقِّ واجبِ دارد که باید (به اندازه توانش) قرآن را بیاموزد و در آن (بیندیشد و نسبت به معارف و احکامش) آگاهی پیدا کند».

در احادیث اسلامی برای تعلیم و تعلّم قرآن کریم، سفارش بسیاری شده و برای آن اجر و پاداش فراوانی در نظر گرفته شده است و این امر مسلمانان را بر آن داشته تا به عنوان یک تکلیف الهی، قرآن را بیاموزند و به دیگران نیز آموزش دهند. برای آموزش قرآن در هر عصر و زمانی، شیوه خاصی به کار گرفته می‌شده، و امروزه با پیشرفت فنون آموزش و با توجه به مشترکات زیادی که فرهنگ فارسی با عربی (که زبان قرآن است) دارد، برای افرادی که خواندن و نوشتن فارسی را یاد گرفته‌اند، روش‌های بسیار ساده‌ای جهت آموزش قرآن، ارائه شده که هر کدام به نوبه خود دارای محاسنی می‌باشد.

برای آموزش و یادگیری قرائت صحیح قرآن کریم، نخست باید با اصول کتابت و علامت‌گذاری (روخوانی) قرآن کریم آشنا شد، و پس از آن با یادگیری قواعد تجوید، قرائت قرآن را کامل نمود.

در زمان بعثت پیامبر اکرم ﷺ با توجه به محیط خاص جاهلیت جزیره العرب، کتابت عرب، مراحل اولیه خود را می‌گذرانید و بسیار ساده و ابتدایی و فاقد علامت‌ها و نشانه‌هایی بود که امروزه برای نشان دادن حرکات، سکون، تشدید، مدّ و تنوین و یا تشخیص حروف متشابه از آنها استفاده می‌شود.

زمانی که پیامبر اسلام ﷺ به رسالت برگزیده شد، کاتبان وحی، قرآن را با همان رسم الخط رایج آن روز می‌نوشتند و با توجه به بیان شیوای قرآن که برای آنها بسیار دلنشین بود و نزول تدریجی قرآن و این که تلفظ صحیح آیات را از زبان پیامبر اکرم ﷺ می‌شنیدند، در قرائت قرآن، کمتر دچار لغزش می‌شدند و چنانچه در تلفظ صحیح کلماتی شک می‌نمودند از پیامبر ﷺ می‌پرسیدند.

پس از آن که اسلام گسترش چشمگیر یافت و بسیاری از اقوام غیر عرب نیز به اسلام گرویدند، به علت عدم آشنایی با زبان عربی، نمی‌توانستند قرآن را صحیح بخوانند، حتی خود عرب‌ها بر اثر معاشرت با آنها از مسیر فطری خود تا حدودی منحرف شدند و دگرگونی در سخنان آنان راه یافت تا آن جا که به تدریج، اشتباه در بیان و سخنان فصحای عرب نیز به چشم می‌خورد. این امر حضرت علی بن ابی‌طالب (علیه السلام) را بر آن داشت تا برای حفظ و نگهداری قرآن کریم، قواعدی را پایه‌ریزی نماید و آن را به شاگرد خود ابوالاسود دؤلی (متوفای ۶۹ هـ ق) آموزش دهد^۱، آن‌گاه ابوالاسود تصمیم می‌گیرد برای صحت قرائت عموم مردم، قرآن را علامت‌گذاری نماید^۲. او برای این کار، یکی از برجسته‌ترین نویسندگان آن روز را به

۱. آیت الله سید حسن صدر (رحمته الله) در کتاب «تأسیس الشیعه لعلوم الاسلام» در رابطه با «بنیان‌گذار علم نحو»، گفتار دانشمندان شیعه و سنی را بیان کرده که فشرده آن چنین است:

ابوالاسود دؤلی می‌گوید: بر حضرت علی (علیه السلام) وارد شدم و او را در حال فکر کردن دیدم. عرض داشتم ای امیرمؤمنان چه چیز شما را به فکر واداشته است؟ حضرت فرمودند: در سخن گفتن مردم سه شبهه، اشتباهاتی را شنیدم، از این رو تصمیم گرفتم، نوشته‌ای را تهیه کنم که در برگرفته «اصول کلام عرب» باشد. عرض داشتم: اگر چنین کنی ما را زنده کرده‌ای و این اصول نزد ما باقی خواهد ماند. سپس نوشته‌ای را به من نشان داد که در آن نوشته شده بود: «بسم الله الرحمن الرحیم» کلام بر سه قسم است: اسم، فعل و حرف... (و به تشریح اسم و فعل و حرف پرداخته بود).

از حضرت خواستم تا به من اجازه دهد که من این کار را به انجام رسانم، حضرت موافقت فرمودند و من نوشته‌های خود را بر ایشان عرضه می‌داشتم و آن حضرت باکم و زیاد نمودن مطالب، مرا راهنمایی می‌فرمودند. ۲. می‌گویند: ابوالاسود دؤلی در مسیر راه خود، به عربی برخورد می‌کند که این آیه قرآن را «وَاللَّهُ بَرُّی» مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ را به کسر لام رسول (زُئُولِه) می‌خواند. این کار بر او گران آمد و گفت: خداوند گرامی‌تر از آن است که از پیامبرش ﷺ بیزار باشد و این امر باعث شد تا به اعراب‌گذاری قرآن بپردازد.

کار می‌گیرد و از او می‌خواهد تا قرآن را با رنگی متفاوت از رنگ متن، طبق گفته‌های او علامت‌گذاری نماید.

ابوالاسود از او می‌خواهد تا هنگام تلاوت قرآن، نگاه به حرکت لب‌های او نماید، اگر هنگام تلفظ حرفی، لب‌های او حالت گشودن به خود گرفت، یک نقطه با رنگ قرمز بالای آن حرف قرار دهد (ـ) تا نشانگر مفتوح بودن آن حرف در حین تلفظ باشد و اسم آن نقطه را «فَتْحَه» نامید و اگر هنگام تلفظ حرفی، لب‌های او حالت افتادگی و شکستن به خود گرفت، یک نقطه با رنگ قرمز، زیر همان حرف قرار دهد (ـِ) تا نشانگر مکسور بودن آن حرف در حین تلفظ باشد و اسم آن نقطه را «کَسْرَه» نامید و اگر هنگام تلفظ حرفی، لب‌های او حالت بهم پیوستگی به خود گرفت، یک نقطه با رنگ قرمز در جلی آن حرف قرار دهد (ـَ) تا نشانگر مضموم بودن آن حرف در حین تلفظ باشد و اسم آن نقطه را «ضَمَّه» نامید؛ مانند:

رَسُولُهُ = رَسُوْلُهُ - رَسُوْلِيْهِ = رَسُوْلِيْ

ابوالاسود، شمرده شمرده، آیات قرآن را می‌خواند و نویسنده، حروف و کلمات قرآن را به منظور نشان دادن اعراب^۱ آنها، نقطه‌گذاری می‌فرمود، و هر برگه از قرآن که نقطه‌گذاری آن انجام می‌گرفت، ابوالاسود آن را بازبینی می‌کرد و به همین ترتیب، تمام قرآن، نقطه‌گذاری شد و دیگران نیز از این روش در نگارش قرآن‌ها، پیروی نمودند؛ علامت‌گذاری اولیه قرآن، برای نشان دادن اعراب کلمات بود، از این رو به آن «نقطه اعراب» می‌گفتند.

با پیروی از این روش، صحیح خواندن قرآن از نظر اعراب، تا اندازه‌ای تحقق پیدا کرد ولی مشکل تشخیص حروف متشابه، همچنان باقی بود، برای برطرف نمودن این اشکال، دو تن از شاگردان ابوالاسود به نام‌های یَحْيَى بن يَعْمُر (متوفای ۹۰ هـ ق)

۱. اعراب، به معنای: سخن گفتن، درست و فصیح، آشکار و روشن ساختن، و چون با علامت‌گذاری حروف کلمات، تلفظ صحیح آن کلمه، روشن می‌شود از این رو می‌گویند: کلمه را اعراب‌گذاری کرد.

و نصر بن عاصم (متوفای ۷۹ هـ ق) با استفاده از تجربه‌های استاد خود، حروف را نقطه‌گذاری نمودند تا حروف متشابه از یکدیگر تمیز داده شوند و برای این که نقطه اعراب با نقطه حروف (اعجام)^۱، اشتباه نشود، نقطه‌های حروف را همرنگ حروف «مشکی» و نقطه اعراب را با همان رنگ قرمز می‌نوشتند.

پس از مدتی از نقطه‌های زرد رنگ یا لاجوردی برای تشخیص الف، واو و یایی که به صورت همزه خوانده می‌شدند و از نقطه سبز برای تمیز دادن همزه وصل در ابتدای کلمات، استفاده نمودند.

این کارها تا اندازه زیادی توانست، مشکل تشخیص حروف متشابه را بر طرف نماید ولی مشکل به کار بردن رنگ‌های متفاوت برای منظوره‌های مختلف در کتابت، خلیل بن احمد فراهیدی (متوفای ۱۷۰ هـ ق) را بر آن داشت تا نقطه‌هایی که نماینگر اعراب و همزه بود، تغییر شکل دهد.

وی برای تشخیص حرکت فتح، از شکل الف، کسره از شکل یاء و ضمه از شکل واو کمک گرفت و آنها را به صورت کوچک‌تر در بالا و زیر حروف قرار داد و برای همزه از قسمت بالای حرف عین «ع» و برای علامت‌های سکون، تشدید، مدّ و... شکل‌های دیگری را وضع نمود که به یاری خداوند، جزئیات هر یک را به طور جداگانه در مبحث علامت‌ها، بیان خواهیم کرد.

بعد از او نیز تغییراتی در مورد رسم الخط قرآن کریم انجام گرفت که هر یک در سهولت قرائت و آموزش قرآن، نقش به سزایی داشت و مورد استقبال بیشتر مسلمانان قرار گرفت.^۲

۱. عَجَم یا أعجم الحرف، یعنی: با نقطه‌گذاری، حرف را از ابهام خارج کرد.
حروفی که از نظر شکلی یکسانند، چون با نقطه‌گذاری از یکدیگر تمیز داده می‌شوند، از این رو به این نقطه‌ها، «نقطه اِعجام» می‌گویند.

۲. المصاحف «سجستانی»؛ المحکم فی نَقطِ المصاحف «ابوعمر و عثمان بن سعید الدانی»؛ البرهان فی علوم القرآن، ج ۱ «الزركشي»؛ الاتقان «جلال الدین السیوطی»؛ دلیل الحیران علی مورد الظمان «ابراهیم بن احمد المارغنی»؛ مناهل العرفان، ج ۱ «الزرقانی»؛ التمهید فی علوم القرآن، ج ۱ «آية الله محمد هادی معرفت»؛ تاریخ قرآن کریم «دکتر حجتی»؛ تأسیس الشيعة لعلوم الاسلام «آية الله سيد حسن صدر».

کتاب حاضر، در رابطه با نظام آموزشی حوزه‌های علمیه «سال اول تحصیلی» و «دانشگاه‌ها» تهیه شده است و شامل سه بخش روان‌خوانی، تجوید و وقف و ابتداء می‌باشد. کاربرد این کتاب برای افرادی است که با اصول نگارش و علامت‌گذاری قرآن کریم، آشنایی اجمالی دارند ولی به علت عدم تمرین، بر روان‌خوانی قرآن، مسلط نمی‌باشند. مایلند با قواعد علم تجوید و وقف و ابتداء نیز آشنا شوند.

بخش اول: روان‌خوانی قرآن کریم

لازمه آشنایی با قواعد تجوید، تسلط کامل بر روان‌خوانی قرآن کریم می‌باشد، از این رو بخش اول برای افرادی تنظیم گردیده است که توان قرائت قرآن به صورت روان و بدون غلط را ندارند.

افرادی که با مشکل روان‌خوانی مواجه هستند، دو دسته‌اند:

دسته اول: افرادی که با قواعد روان‌خوانی قرآن کریم، آشنایی ندارند.

دسته دوم: افرادی که آشنایی اجمالی با قواعد روان‌خوانی را دارند ولی به خاطر عدم تمرین بر روی آیات قرآن، نتوانسته‌اند مطالب فراگرفته را در حافظه خود نگهدارند.

به منظور آشنایی با تمامی مطالب لازم برای صحیح خوانی از نظر نگارش و علامت‌گذاری و تسلط بر روان‌خوانی قرآن کریم، بخش اول این کتاب، تنظیم شده است و برای این که تکراری و خسته کننده نباشد، ضمن ریشه‌یابی علامت‌ها (از نظر شکل، اسم و تلفظ) و قواعد و بررسی تفاوت آنها بر اساس قرآن‌های با رسم الخط عربی و فارسی، لحن عربی قرائت نیز در متن آموزش گنجانده شده تا زمینه لازم برای فراگیری قواعد تجویدی نیز فراهم شده باشد.

این بخش برای یک واحد درسی تهیه شده و با توجه به این که همه افراد کلاس، در یک سطح نمی‌باشند، چند ساعت تمرین، جهت تقویت آموخته‌های

آنان و تسلط کامل بر روان‌خوانی قرآن کریم برای معلمان گرامی در نظر گرفته شده تا بعد از هر درس که لازم دانستند تمرین نمایند.

یادسپاری:

- ۱- درس‌بندی و تنظیم مباحث این بخش، برای افرادی است که با مشکل روان‌خوانی قرآن کریم مواجه می‌باشند، از این رو معلمان ارجمند قبل از تدریس، متعلمین خود را از نظر روان‌خوانی، مورد ارزشیابی قرار دهند و بر اساس تشخیص خود می‌توانند چند درس را در یک جلسه، تدریس نمایند؛ و در صورتی که همه افراد کلاس، مشکل روان‌خوانی را نداشتند به تدریس بخش دوم کتاب بپردازند.
- ۲- هدف از تدریس این بخش، تنها یادگیری و حفظ قواعد نیست بلکه تسلط کامل بر روان‌خوانی قرآن به صورت صحیح می‌باشد، از این رو قبل از شروع بخش دوم، کلیه متعلمین می‌بایست توانایی خواندن تمامی قسمت‌های قرآن را به صورت صحیح، روان و بدون مکث کردن، داشته باشند و تنها قبولی در امتحان کتبی کفایت نمی‌کند.

بخش دوم: تجوید قرآن کریم

قرائت قرآن، بر اساس آیه شریفه «وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِلاً»^۱ باید به صورت «ترتیل» باشد؛ و «قرائت ترتیل»، بر اساس فرمایش مولای متقیان حضرت علی بن ابی‌طالب (علیه السلام)، قرائتی است که دارای دو ویژگی باشد.^۲

۱- «بیان الحروف»، حروف به صورت صحیح و آشکار بیان شوند.

۲- «حفظ الوقوف»، انتخاب جای مناسب برای وقف نمودن.

۱. مَرَّطَل، ۴.

۲. تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۵ «الترتیل حفظ الوقوف و بیان الحروف» و در بحار الانوار، ج ۶۷، ص ۳۲۳ «الترتیل حفظ الوقوف و اداء الحروف» و در النشر فی القراءات العشر، ج ۱، ص ۲۰۹ «الترتیل تجوید الحروف و معرفة الوقوف»؛ آمده است، معنای هر سه عبارت یکی است، (تواتر معنوی).

برای تحقیق فرمایش آن حضرت، «علم تجوید» برای «بیان الحروف»، و «علم وقف و ابتداء» برای «حفظ الوقوف»، تأسیس گردید تا با در نظر گرفتن اصول و ضوابط آنها، «قرائت ترتیل»، تحقیق یابد.

بخش دوم کتاب، اختصاص به قواعد تجوید دارد؛ ضرورت یادگیری «علم تجوید»، از این جا شروع می شود که هر مسلمانی در هر یک از نمازهای پنجگانه خود می بایست دو بار سوره حمد و یکی دیگر از سوره های قرآن را بخواند و اضافه بر آن، سایر اذکار نماز نیز باید به صورت عربی باشد و چنانچه حروف و کلمات آیات و اذکار به صورت صحیح تلفظ نشوند، باعث تغییر در معانی و موجب بطلان نماز خواهد شد، از این رو فقهای بزرگوار فرموده اند:

۱- کسی که قرائتش صحیح نیست، واجب است یاد بگیرد، اگر چه مُتَمَكِّن از اقتدا کردن نیز باشد و همچنین واجب است یادگیری سایر اجزای نماز...^۱

۲- (واجب است که قرائت صحیح باشد) پس اگر عمداً به چیزی از کلمات یا حروف (حمد و سوره) خلل وارد کند، یا حرفی را به حرف دیگر تبدیل نماید، حتی «ضاد» را به «ظاء» یا بالعکس، نمازش باطل است، و همچنین اگر اِخْلال در حرکت بنایی یا اِعراب یا مَدّ واجب یا تشدید یا سکون لازم باشد و یا «حرفی را از غیر مخرج ادا کند به طوری که در عَرَف عرب از صِدْق آن حرف، بیرون رود، نماز باطل است»^۲.

بخش دوم کتاب، در قالب دو واحد درسی تنظیم گردیده است، یکی واحد آن، جهت یادگیری قواعد تجوید و واحد دیگر، برای تمرین عملی بیشتر روی آیات، به منظور جای گیری صحیح قواعد فراگرفته شده در حافظه می باشد، از این رو معلمین محترم با توجه به تفاوت سطح افراد هر کلاس، به تمرین عملی پردازند.

۱. عروة الوثقی (فی احکام القرآنة، مسألة ۳۲ و ۳۷.

۲. همان.

بخش سوم: وقف و ابتداء

در اهمّیت مسأله «وقف و ابتداء»، اضافه بر فرمایش حضرت علی علیه السلام در تفسیر معنای «ترتیل»، علمای قرائت بر این عقیده‌اند: «کسی که وقف را شناسد، قرآن خواندن را نمی‌داند»، از این رو بخش سوم و پایانی را اختصاص به فشرده‌ای از «قواعد وقف و ابتداء»، (در قالب یک واحد درسی) دادیم تا بارعایت آنها، قرائت ما بر اساس آیه شریفه «وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیْلًا» ، به صورت «ترتیل» باشد.

در پایان، خداوند متعال را شاکریم که به ما توفیق داد تا نوشته حاضر را تهیه و در اختیار علاقمندان قرآن کریم قرار دهیم، امیدواریم که معلمین عزیز با راهنمایی خود، ما را در جهت ربح تقاضای این نوشته و ارائه کار بهتر، کمک نمایند.

من الله التوفیق

قم - شیخ علی حبیبی و محمدرضا شهیدی